

לא תחמוד

ר' ינון אליהו חדאד

פתיחה

בעשרת הדברות שבפרשת יתרו (שמות כ, יג) נאמר: **"לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך"**. ובפרשת ואתחנן (דברים ה, יז) נוסף: **"ולא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך"**. **"לא תחמוד"** וכן **"לא תתאוה"** הן הדיבר העשירי בעשרת הדברות, ושקולות הן ככולן כדברי מוהר"ו בספר שערי קדושה (חלק ב שער ד). וכתב הרמב"ם (הלכות גזילה פרק א הל' יא): **"התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים, יבא לידי גזל, שנאמר (מיכה ב, ב): 'וחמדו בתים וגזלו', ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות"**. נמצא שהשומר עצמו מ"לא תתאוה" מרחיק עצמו מרחק בטוח מ"לא תרצח".

על מצוות לא תחמוד העידו חז"ל שאינה מבוררת כדינה אצל רוב העם, וכן אמרו (ב"מ ה:): **"לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו"**. כלומר, רוב בני האדם סבורים שלא עוברים בלא תחמוד בנטילת חפץ מחבריהם, אלא כשלא משלמים עליו. וכיוון שמעידים חז"ל כך, שומה עלינו לברר וללמוד כיכלתנו מהם גדריה ודיניה של מצווה חשובה זו.

ראוי להביא כאן את דבריו המאלפים של הרמב"ן בתחילת פרשת משפטים, וזו לשונו: **"ואלה המשפטים כנגד לא תחמוד, כי אם לא ידע האדם משפט הבית או השדה ושאר הממון, יחשוב שהוא שלו ויחמדהו ויקחהו לעצמו, לפיכך אמר תשים לפניך, משפטים ישרים ינהיגו אותם ביניהם, ולא יחמדו מה שאינו שלהם מן הדין"**. עכ"ל. מדברי הרמב"ן עולה, כי אחת הכוונות המרכזיות בלימוד דיני ממונות, היא להינצל מחמדה אסורה של ממון חברו. במאמר שלפנינו נעמוד על חלק מגדרי מצוה חשובה זו.

מתי עובר על תחמוד

איתא במסכת בבא מציעא (ה:): **"אלא הא דאמר רב הונא משביעין אותו (את השומר שטוען שהפקדון אבד ומוכן לשלם עבורו) שבועה שאינה ברשותו. נימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא? התם נמי מורה ואמר דמי קא יהבנא ליה. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, והא קא עבר על לאו דלא תחמוד? לא תחמד לאינשי בלא דמי משמע להו"**. ע"כ. מלשון הגמ' משמע לכאורה, שדווקא לאינשי משמע שעובר על לא תחמוד רק אם לא נתן דמים, אבל האמת היא שאפילו אם נתן דמים עובר.

אמנם התוס' (סנהדרין כה:): כתבו וזו לשונם: **"יש לומר דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי, וכי יהיב דמי ליכא לאו דחמוד כלל. וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מציעא (דף ה:): לא תחמוד בלא דמי משמע להו, משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים דלא**

תחמוד הוּו אפי' בדיהיב דמי? וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת". עכ"ל. וכ"כ במושג זקנים לבעלי התוס' על התורה, על הפסוק 'לא תחמוד' (שמות כ, ד).¹ ולזה הסכים הסמ"ג (לאוין קנח), וכן דעת ר"ש מקינון בספר הכריתות (סי' קמד). וכן דעת ר' אשתור הפרחי בספר כפתור ופרח (פרק יב, דיני הפסולים לדון ולהעיד).²

לעומתם, דעת רבים מהראשונים לבאר הגמי' כפשוטה, שאפי' בנתינת דמים, אם כפאו המוכר ללוקח - עובר בלא תחמוד. שכן דעת הראב"ד (גזילה ואבידה א, ט) והיראים (סימן קטו) והסמ"ק (מצוה יט) וכן כתבו התוס' סנהד' הנ"ל בתי' שני. וכן נראה שהיא דעת בעל החינוך (מצוה לח) ש"כ: "ואפילו נתן הדמים לחברו על החפץ עובר גם כן על לאו דלא תחמוד, שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים **כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו**".³ וכ"כ בדעתו בספר מנחת חינוך (שם ס"ק ט).

ולדעת הרמב"ם, לא רק שגם בנתינת דמים עובר בלא תחמוד, אלא אפילו התרצה המוכר לבסוף במכירה, מ"מ עובר הלוקח על לא תחמוד. וזו לשון הרמב"ם (גזילה ואבידה א, ט): "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי שנתן לו דמים רבים,⁴ הרי זה עובר בלא תעשה". עכ"ל. ומשמע מלשון זו, שאף שהחבר נתרצה במכירה, מ"מ עבר הלוקח בלא תחמוד,⁵ וכ"כ הרב המגיד בדעת הרמב"ם.

1. ושם כתבו: וא"ת והרי כתיב לא תגזול, וי"ל בלאו יתירי. עכ"ל. וכוונתם ברורה. וכ"כ בספר יראים סי' קטו.
2. ש"כ וז"ל: "אבל חמסן דיהיב כולי דמי אינו פסול דבר תורה, ואין בו אפילו משום לאו דלא תחמוד, כדאמרינן ריש מסכת בבא מציעא (ה, ב), והא קא עבר עבר משום לא תחמוד, ופריק לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו".
- והיה נראה שכן דעת הרמב"ן, ממה ש"כ בפירושו לתורה (דברים ה, יז) לגבי "לא תתאוה" וז"ל: "כי אם יתאוה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו, ולא יוכל לעשות כן כי חברו תקיף ממנו, או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלאו הזה". ומדחצריך דוקא תאוה לגזול, יש ללמוד שגם בלא תחמוד אינו עובר אלא בגזל ממש, וכמו שכתב במקום אחר (דברים יג, ט) "כמו ולא תתאוה ולא תחמוד, שאם התאוה בלב עובר בלאו הראשון, ואם הוסיף לעשות כאשר חשב עובר גם בלאו השני". אמנם מחדושו לש"ס מוכח דעובר אף אם נתן דמים. ש"כ בב"מ (ו). וז"ל: "ולא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ומאן דעביד הכי לא חשיד אממונא ואשבועתא, אבל ודאי אין אדם רשאי לעשות כן, ואין זה צריך ליכתב". וכן משמע מדבריו בעוד מקומות (ב"מ לד: וכן ב"מ עב.).
3. ואף שהיה מקום לפרש שדרך הכרח היינו ע"י הפצרות והכבדות, וכדעת הרמב"ם דלקמן, מ"מ פשט לשונו לא משמע כך. ועוד, שבהמשך דבריו כ': "ואפילו עשה בו שום מעשה, אינו חייב מלקות, לפי שהוא דבר שניתן להשבון, שהרי אפילו אנסו ממנו להשבון ניתן". ואם איתא שדעתו כדעת הרמב"ם היאך יועיל השבון, והרי כבר נקנה לו החפץ (עי' בפרק הבא).
4. ועי' בכס"מ (עדות י, ד) שבי' דברי הרמב"ם שם דחמסנים פסולים לעדות מדרב', ע"פ דברי התוס' בסנהד' דהא דלא תחמוד משמע לאינשי בלא דמים, כן הוא האמת, אבל בדמים אינו עובר. וכתב כן גם בב"י סי' לד סעי' יט. וצ"ע. וכן הקשו רבים מן האחרונים, ולא ראיתי לע"ע מי שיישב.
5. והנה על דברי הרמב"ם הללו כ' הראב"ד: אמר אברהם ולא אמר "רוצה אני". ע"כ. והיה מקום להבין

ולכאורה יש לשאול מניין לרמב"ם שאף בכה"ג עובר בלא תחמוד, והרי לא הוזכר בגמ' "לא תחמוד" אלא במי שלוקח בעל כרחו של הבעלים ממש מבלי שאמר רוצה אני. ומצאתי להרדב"ז בשטמ"ק (ב"מ ה:) שכתב על הגמ' דלא תחמוד משמע לאינשי בלא דמי, וז"ל: "ודכוותה תרי גוונא חמסון, חד שחצוף לקחת מיד הבעלים ונותן דמים אף על פי שלא יאמר רוצה אני, **וחד שמשתדל עם חברו עד שיאמר רוצה אני** וזהו החמסון שהוסיפו עליהם. **וחמסן דהכא להא דמי**". מהלשון "שמשתדל עם חברו" משמע דהיינו מי שמפציר בבעלים עד שיאמר רוצה אני.⁶ וס"ל לרדב"ז דשומר שחמד את הפקדון להא דמי. ונראה דהיינו משום שבכה"ג אינו כופה ממש את הבעלים לומר "רוצה אני" אלא יוצר מציאות שבה יאמרו הבעלים כן מרצון, אלא שמציאות זו בשקר יסודה. וזה דומה למי שמפציר בחברו עד שיאמר "רוצה אני" אף שבאמת אינו רוצה.⁷

וכדעת הרמב"ם גם דעת רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער ג אות מג), ורבנו פרץ בהגהותיו לסמ"ק (מצוה יט) הביא דברי רבנו יונה, וכן הביאם בספר ארחות חיים לר' אהרן מלוניל (דין החומד). וכן דעת רבנו שמואל ב"ר משולם בעל ספר אהל מועד,⁸ וכן דעת הרדב"ז בשטמ"ק (ב"מ ה:) הני"ל, ושכן דעת התוס'. ולכאורה נראה שכן דעת הרא"ש בתוספותיו (ב"מ ה:).⁹ וכ"פ בשו"ע (סי' שנט סעי' י). וכן הסכימו כל האחרונים.

נמצינו למדים ששלוש שיטות בדבר, ושלתן יוצאות מהגמ' הני"ל: דעת התוס' סנהד' וסיעתם שדוקא אם לא נתן דמים עבר בלא תחמוד. וביאור הגמ' דבאמת לא עובר בלא תחמוד אלא בלי נתינת דמים. ודעת הראב"ד וסיעתו, שאפי' נתן דמים עבר בלא תחמוד

שאין כוונת הראב"ד להשיג על הרמב"ם אלא רק לבאר דבריו, שדוקא בלא אמר רוצה אני עובר. וכן ראיתי לרבי נהוראי גרמון בספר יתר הבז שנטה להסביר כך מכח קושיית הלח"מ על ה"ה שניבא לקמן. ונראה שכל האחרונים שהסכימו עם הלח"מ בקושייתו מבארים כן, דאלי"כ לא תהיה קושייתם רק על ה"ה, אלא גם על הרמב"ם. אמנם פשט לשון הרמב"ם משמע דאפי' נתרצה עובר. ובמנחת חינוך (מצוה לח אות ב ד"ה ודעת הר"מ) הבין כן ברמב"ם מדלא חילק בין אומר רוצה אני ללא אמר כן. אך נראה לענ"ד שהרמב"ם רמז לזה בפ"י במה שכתב: "והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו" ומשמע שלבסוף הסכים המוכר.

6. דומה ללשון הרמב"ם בספר המצוות: "אם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד **שישתדל** להגיעו אצלו **ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו** שימכרהו או יחליף אותו אליו"
7. ועי' בספר המצוות לרמב"ם (מצוה רסו) שכי': "עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שיהיה לחבירו ולא היה רצונו למכרו אבל **הכביד עליו והערים** עד שלקחו ויהיה שלו". וי"ל דבלשון "הערים" בא לרמוז לאופן המתואר בגמ', ובלשון "הכביד" בא לרמוז להפצרת רעים וכיו"ב. (אמנם לפי תרגום הרב קאפח זצ"ל לספה"מ א"א לדייק כן, ע"ש).
8. שכתב בספרו בפרק דרך ארץ וז"ל: "והוצרך אברהם לבקש מאנשי מקומו שיפגעו לעפרון בעבורו ואע"פ שיש אזהרה בלא תחמוד ולא תתאוה שלא להתעולל עלילות לקחת כרם או שדה גם אם יתן מכרם **הותר אברהם להרבות רעים בזה** יען כי מן הדין היה יכול ליקח". ומשמע דבעלמא אסור.
9. שכי': "וחמסן דאורייתא היינו היכא דיהיב דמי ולא אמר רוצה אני והוסיפו עליהם אפילו אמר רוצה אני". אמנם יש לדחות דדוקא באונס גמור כגון תליוהו וזבין, ס"ל לרא"ש דעובר אפי' אמר המוכר רוצה אני, אך בהפצרת רעים וכיו"ב לא עובר. וצ"ע.

כל שכפאו ולקח הימנו, וזהו "חמסן" המוזכר בדברי חז"ל בד"כ. ופירושו הגמ' כפשוטה דאף בנתינת דמים עובר בלא תחמוד, ודלא כדמשמע לאינשי, ומ"מ דווקא כאשר עושה בע"כ של הבעלים. ודעת הרמב"ם וסיעתו שאף אם נתרצה המוכר למכור, עובר הלוקח בלא תחמוד. ופי' הגמ' דאע"פ שכאן גרם לבעלים להתרצות לקבל ממון תמורת החפץ, מ"מ כיוון שאין כאן רצון אמיתי, שהרי אילו היו יודעים האמת לא היו מתרצים, הרי זה כמי שכפאם למכור ועובר בלא תחמוד, וה"ה לכל מקום שאין רצון אמיתי של הבעלים. וכן הלכה. (ועי' לקמן בפרק "איזו" הפעלת לחץ" נאסרה").

האם ניתן לתקן בהשבה

יש לדון האם מצווה החומד להחזיר את החפץ לבעליו הראשונים, והאם מתקן בזה את העבירה שעבר.

הנה לשיטת התוס' סנהדרין הנ"ל וסיעתם, וכן לשיטת הראב"ד וסיעתו, ודאי שחייב החומד להחזיר את החפץ, שהרי לא קנה אותו בשום אופן. ולדעת הראב"ד אף מתקן בזה את הלאו שעבר עליו, שעל דברי הרמב"ם שכתב שאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, כ' הראב"ד: "לא ראיתי דבר תמה גדול מזה, והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ. אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין, שהרי הוא כגולץ שחייב להשיב את הגולה, ולפיכך אינו לוקה, וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו". ע"כ.¹⁰

אמנם בדעת הרמב"ם יש לדון באופן שאמר המוכר רוצה אני, האם מ"מ מחוייב הלוקח להשיב. בפשוט נראה לומר שכיוון שהתרצה המוכר למכור, שוב אין שום חובה על הלוקח להשיב.¹¹ וכן הבין ה"ה בדעת הרמב"ם. אלא שהוקשה לו על זה מהא דק"ל (תמורה ד:): כרבא, שכל לאו שציווהו הקב"ה, אם עבר האדם עליו, לא הועילו מעשיו. וא"כ היאך כאן קנה. ותירץ שהחומד הרי הוא כעין גוזל צמר ועשה ממנו בגד, שקנה הצמר בשינוי, ואף כאן קנה בדמים.¹²

אך הלחם משנה (הלי' מכירה י, א) הקשה על ה"ה מהגמ' ב"ק (סב.) דאיתא התם: "א"ל רב אדא בריה דרב אויא לרב אשי מה בין גזלן לחמסן? א"ל חמסן יהיב דמי גזלן לא יהיב דמי. א"ל אי יהיב דמי חמסן קרית ליה, והאמר רב הונא תלוה וזבין זביניה זביני? לא קשיא הא דאמר רוצה אני הא דלא אמר רוצה אני". ע"כ. ומוכח מכאן שבכל מקום שהמכר קיים, לא יתכן לקראו חמסן. ונראה שפשוט היה להלח"מ שכל העובר על לא תחמוד הרי הוא חמסן.

10. ועי' הערה 11 תי' לקושיית הראב"ד על הרמב"ם.

11. והיה מקום ללמוד כן ממה שכי' הרמב"ם דאין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. ואם איתא שחייב להשיב, היה לו לומר שאין לוקים עליו מפני שניתן להישבון. אמנם אין זו ראייה, דיש לומר שעיקר הלאו הוא מה שחמד חפץ חבירו והפציר בו עד שמכרו, ואף שלא נגמר הלאו עד שלוקח בפועל, מ"מ מה שעבר בחמדתו ובהפצרתו, זה לא ניתן להשבון, וכ"כ המ"מ.

12. נראה לבאר דבריו, דלא בא לומר דקנין בדמים הוי שינוי, אלא שכמו דגזלן שנסתנה החפץ בידו אינו חייב אלא דמים, ה"נ כאן, כיוון שנתרצה המוכר, אין אלא חובת דמים, והוא כבר שילם בשעת הקנין.

ומתחילה לא זכיתי להבין קושייתו, כי אף שחמסן אין מקחו קיים וזה היה ברור לגמרא, משום דחמסן היינו מי שנוטל בע"כ של חברו, מ"מ מנא תימרא שכל העובר על לא תחמוד הרי הוא חמסן, והרי לא קנה אלא בהסכמת המוכר, ומה חמסנות יש כאן. וכן מצאתי לכמה אחרונים¹³ שכתבו כך.

אמנם ע"פ דברי הרדב"ז שהבאנו לעיל במקור דברי הרמב"ם, מתבארת היטב קושיית הלח"מ. שכן כ' הרדב"ז: "ודכוותה תרי גוונא חמסן, חד שחצוף לקחת מיד הבעלים ונותן דמים אף על פי שלא יאמר רוצה אני, וחד שמשתדל עם חברו עד שיאמר רוצה אני וזהו החמסן שהוסיפו עליהם, וחמסן דהכא להא דמי". הרי דפשיטא ליה דאף שהשתדל עם הבעלים עד שאמרו "רוצה אני", מקרי חמסן. ולפ"ז באמת קשה מהגמ' ב"ק הנ"ל.

ונראה ליישב, דבגמ' ב"ק הנ"ל עסקי' בחמסן שאין מקחו קיים, כדמשמע משאלת רב אדא "מה בין גזלן לחמסן", כלומר דפשיטא לן שבשניהם אין המקח קיים, וא"כ מה ההבדל ביניהם? ותיירץ לו רב אשי, דההבדל ביניהם הוא אם נותן דמים או לא. ושוב הקשה לו רב אדא דאם נותן דמים שוב אין הוא חמסן שאין מקחו קיים, דהא תליוהו וזבין זביניה זביני. וזו כוונתו בשאלתו "אי יהיב דמי חמסן קרית ליה", היינו איך ניתן לקרוא לו חמסן שאין מכרו קיים (אף שזה קצת דוחק בלשון). וע"ז תי' רב אשי שמקחו קיים דווקא אם אמר רוצה אני, אבל אם רק נתן דמים בלי רצון הבעלים, אין מקחו קיים. ומ"מ גם כאשר אמרו הבעלים "רוצה אני" מקרי חמסן, כל שאילץ במידת מה את המוכר למכור בניגוד לרצונו.

ואיך שיהיה, נראה דלדינא אין מחלוקת בין ה"ה לבין הלח"מ אם המקח קיים. שהרי גמ' ערוכה היא בב"ק שאם אמר המוכר רוצה אני המקח קיים, ואם לא, אלא אנסוהו על המכירה, אין המקח קיים (וע"ע בסי' רה בב"י ובשי"ע סעי' א), ולא נחלקו אלא בגדר לא תחמוד לדעת הרמב"ם, האם גם כשנתרצה המוכר, עובר הלוקח בלא תחמוד.

איזו "הפעלת לחץ" נאסרה

מלשון הרמב"ם שהבאנו לעיל משמע, שבכלל איסור לא תחמוד יש איסור "להפעיל לחץ" על המוכר כדי שיתרצה למכור. ומאחר שישנם אופנים רבים לשכנע בני אדם, יש לדון אלו אופנים נאסרו והאם יש אופנים מותרים.

נשוב ונביא את לשון הרמב"ם: "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אף על פי

13. שכן כ' בספר מחנה יהודה (לר' יהודה ב"ר יו"ט קצין), וכיו"ב הקשה בספר הלכה למשה והילך לשונו: דמי אמר להו לדעת רבינו דזה נקרא חמסן משום דעובר על לאו דלא תחמוד כדי שנאמר כן, דלעולם אימא לך דאף דאמר רוצה אני ומקחו קיים, סוף סוף מי מוציא מהלאו דלא תחמוד דחמד דבר מחבירו ועשה תחבולות עד שלקחו ממנו אבל חמסן לא הוי כיון דהוא מורה היתרא ואמר דמי קא יהבינא. עכ"ל. וכיוצא בזה כ' בספר מעשר רקח וזו לשונו: ואחר המחילה אין כל תמיהה ולא קושיא, דאף דחמסן הוא ג"כ חמדן ועובר אתרי לאוי וכ', לא מפני זה נאמר דחמד שכתב רבנו הוי חמסן דזה אינו באמת. עכ"ל.

שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד". עכ"ל. ובספר המצוות (מצוה רסו) כתב ג"כ כדברים האלה, וזו לשונו (ע"פ התרגום): "אם התחזק בו אהבת הדבר ההוא עד שישתדל להגיעו אצלו ולא יסור מחלות פניו ולהכביד עליו שימכרהו או יחליף אותו אליו במה שהוא יותר טוב ממנו ויותר שוה, ואם הגיע אל בקשתו, הנה כבר עבר על לא תחמוד גם כן, אחר שקנה הדבר שיהיה לחברו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו". עכ"ל.

רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג אות מ) כתב כיוצא בזה באופן מפורש יותר, וזו לשונו: "אם יכסוף אדם שימכור לו חברו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברוב דברי תחנונים יבוש להשיב פניו, אסור לפצור בו, כי זה כמו הכרח ואונס". עכ"ל.

עוד הוסיף רבנו יונה דוגמא שלא נזכרה בדברי הרמב"ם, אך נראה שהרמב"ם יסכים לה, וזו לשונו: "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה, אור פניו לא יפילו, ¹⁴ אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו". עכ"ל.¹⁵

ווע"פ הדברים האלה, הרי זה כמבואר, שהאיסור הוא דווקא כשהמוכר נותן שלא בלב שלם, וירע לבבו בתתו לו, שאז אע"פ שגזל גמור אין כאן, מ"מ הרי זה דומה לגזל, שמכריח במידת מה את המוכר למכור.¹⁶ ומכאן שכל שהמוכר מוכר בלב שלם ונפש

14. ע"פ איוב כט, כד. ע"ש במפרשים.

15. וראיתי למי שכי (הרב מאיר זיצמן שליט"א בספר בירור הלכה חלק ח סי' קנו) דרמו זה הרמב"ם במה שכי שם בהל' יב: "הקונה דבר שהתאוה בהפצר שהפציר בבעלים או בבקשה מהן עובר בשני לאוין". ולכאוי קשה שחידש כאן שגם בקשה גרידא שימכור, אסורה, ולעיל לא כי כן. ובי' דהיינו באדם נכבד שיש בושה להשיב בקשתו ריקם. ושוב ראיתי לבעלי התוס' בספר מושב זקנים שהביאו דברי הרמב"ם וכו' בשמו כן: "אם גמר אדם לחבירו להפציר בחבירו, או ע"י תחנונים, או ע"י רבוי רעים, או ע"י אימתו כדי שימכור לו חפצו שלא ברצונו עובר בלא תעשה". והרי הרמב"ם לא הזכיר ענין "ע"י אימתו" וצריך לומר שמפרשים דברי הרמב"ם כנ"ל. ובאמת שכן מוכח מדברי הרמב"ם שכי (בהל' יא) "התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל וכו', ואם עמדו הבעלים בפניו להציל ממונם או מנעוהו לגזול יבא לידי שפיכות דמים, צא ולמד ממעשה אחאב ונבות". ומשמע שאחאב עבר בלא תחמוד. והרי במעשה אחאב לא הייתה אלא בקשה ולא הפצרה או הכבדת רעים, ככתוב (מלכים א כא, ב) "וידבר אחאב אל נבות לאמר תנה לי את כרמך ויהי לי לגן ירק כי הוא קרוב אצל ביתי ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו אם טוב בעיניך אתנה לך כסף מחיר זה". וצריך לומר כדברי רבנו יונה.

16. וראיתי להגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג שליט"א בקובץ בית אהרן וישראל (ניסן אייר התשנ"ט) שכי שדעת רבנו יונה אינה כדעת הרמב"ם, שלדעת רבנו יונה גדר האיסור הוא מה שנותן לו חבירו מחמת הפצרתו וזה כעין אונס, ואילו לדעת הרמב"ם אין האיסור אלא עצם ההפצרה ולא מה שנוטל, וכמו שהסביר המ"מ בדעת הרמב"ם (ע"ל לעיל הע' 11). ובענין לא הבנת מה ההכרח לחלק כן, כי גם רבנו יונה כי בהדיא שאסור אף להפציר, ואדרבה משמע מלשונו שזה עיקר האיסור, ומאידך גם הרמב"ם מסכים שלא נגמר האיסור אלא במקח החפץ, ולמה נחלק את השווים.

חפצה, אף אם לא תכנן מתחילה למכור, אין זה בכלל האיסור, וכמבואר מל' רבנו יונה הנ"ל.¹⁷

ויש להעיר כי ע"פ זה עולה שלכל הראשונים איסור "לא תחמוד" מלמד שאסור ליטול חפץ חברו שלא ברצון חברו,¹⁸ אלא שנחלקו הראשונים מה נקרא שלא ברצון חברו, שלתוס' בסנהדרין וסיעתם בעי' שיהיה נגד רצונם לגמרי ואף בלא תשלום, ולראב"ד וסיעתו אף בתשלום עובר כל שלא אמר בהדיא "רוצה אני", ולרמב"ם ורבנו יונה כל שאינו באמת רוצה למכור, עובר בלא תחמוד.

העלאת המחיר

מעתה יש לדון בשאלה שדנו בה כמה מאחרוני זמננו, והיא, האם בהוספה על המחיר עוד ועוד, עובר על לא תחמוד, שהרי גם העלאת מחיר יש בה הפעלת לחץ על המוכר.¹⁹

17. כן נראה פשוט שאין בזה משום לא תחמוד. ואף אם לא היה בדעת המוכר מתחילה למכור, ונתרצה לבקשת הקונה, מ"מ אין זה בכלל "מכביד ומפציר" שכתב הרמב"ם. וכן משמע בכמה מקומות בדברי חז"ל שאין בזה משום לא תחמוד, כגון ההיא דב"ב (עז:): "אמר לו מוכר לי צימדך במאתים זוז" וכן ב"ב (עח.) "מכור לי חמורך זה". ובשמות רבה (פרשה כ סי' ב) איתא "משל למה הדבר דומה לאדם שהיה לו פרדס, אמר לו חבירו מכור לי את הפרדס הזה". ודוחק לומר שבכל אלו וכיוצא באלו, מדובר שהיו הנכסים עומדים למכירה דוקא. ועי' ברש"י על התורה (דברים א, כג) שכתב: "משל לאדם שאומר לחבירו מכור לי חמורך זה, אמר לו הן" ומלשון זו מוכח שלא ידע הלוקח שחמור זה עומד למכירה, ומשמע שהמוכר נתרצה לבקשה הקונה. והוצרכתי לזה מפני שיש מחבירי הסוברים שגם בזה יש משום לא תחמוד, ומצאו און להם בדברי הרב ערוך השלחן (סי' שנט סעי' ג) שכתב: ודע דמדברי הרמב"ם שהבאנו מתבאר דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה **ולכן יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה**. עכ"ל. ולעני"ד הוא חידוש גדול, ואולי למד כן הערוה"ש ממש שכי' הרמב"ם בהל' יב, הבאנו לעיל העי' 15 (אלא שלא הובאה הלכה זו בדברי הערוה"ש, ולא יכון ע"ז מ"ש "מדברי הרמב"ם שהבאנו"), אמנם מסתבר שאם אכן הייתה כוונת הרמב"ם כהבנת הערוה"ש, היה כותב כן בביאור הדין בהל' ט, ולא כותב כן בדרך אגב, אלא צ"ל שכוונת הרמב"ם כמבואר בהעי' 15. ומ"מ בדברי רבנו יונה מבואר להיפך ממש, שהרי כי "בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו" ומוכח שאם ידע שחבירו יתן בנפש חפצה רשאי לבקש אף שחבירו לא פנה אליו.

18. ולכאורה יש לשאול שכיוון שאיסור לא תחמוד מלמד על האיסור לחמוד בליבו, א"כ איך יתכן שכאשר רוצה המוכר למכור שוב לא עובר הלוקח בלא תחמוד, אף שבלבו חמד חפץ זה. שמא תאמר דבאמת אין הדבר תלוי ברצון המוכר, אין הדבר כן, דלשון הראשונים בכמה מקומות מוכיחה בודאי שברצון המוכר הדבר תלוי. ועי' מה שכתבנו בזה בהעי' 22. ומסתבר לומר שלמדו כן הראשונים מל' הכתוב "לא תחמד בית רעך", דהיינו דוקא כאשר רעך רוצה בו שישאר שלו, אך אם רוצה למכרו, שוב אין זה "בית רעך", ולא אסרתו תורה בחמדה.

19. ואביא כאן ראיות לכאן ולכאן והדחיות שיש לדחותן. במסכת מכות (כד.) נרמז מעשה דרב ספרא, והביאו רש"י שם וז"ל: רב ספרא - בשאלתות דרב אחא (שאילתא לו). והכי הוה עובדא, דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים,

ונראה פשוט ע"פ מה שנתבאר עד כה שאין זה בכלל האיסור, שהרי דרך רוב ככל בני האדם שיתן איש את כל ביתו באהבה, אם רק יוצע לו מחיר גבוה דיו, ונמצא שאין כאן משום קנייה שלא ברצון המוכר.²⁰

וכן העלה הגאון הרב אשר וייס שליט"א בספר מנחת אשר (דברים עמ' נח - נט), ע"פ דברי הרמב"ם ורבנו יונה הנ"ל, והגדיר זאת בהגדרה קולעת לענ"ד, והיא שלא נאסר אלא

ולא ענהו, מפני שהיה קורא ק"ש. כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף, אמר תנהו לי בכך יותר, לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה, שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך. ע"כ. ומשמע מכאן שאם לא הייתה דעת רב ספרא ליתן אלא בדמים הגבוהים, היה מוכר ולא היה חושש להכשיל בכך את הקונה בלא תחמוד. (דאף אי נימא דליתא לפני עור בלא תחמוד, מ"מ ודאי שאם יכול להציל את הקונה מאיסור ראוי שיעשה כן). אולם כד דייקי אין מכאן ראייה, שהרי מפורש בל' רש"י, וכן הוא בשאלות, שמדובר בחפץ שהיה מיועד למכירה, ובכזה חפץ ודאי הוא שאין משום לא תחמוד בהעלאת הדמים. ויש להביא ראייה לכאן לאיסור ממעשה אחאב ונבות, שמדברי הרמב"ם (גזילה א, יא) משמע שאחאב עבר על לא תחמוד, והרי שם לא הפציר אחאב בנבות ולא הכביד עליו ברעים, אלא רק הציע כרם טוב יותר, ומה יכול היה לעשות טוב יותר? אך כבר בא החסיד רבנו יונה ותיקושיא זו במתק שפתיו שאיש נכבד שמתביישים להשיב את פניו ריקם, עובר גם בבקשה גרידא, והבאנו לשונו לעיל. ועי' לעיל הע' 15.

20. וידידי רעי הרב אלחנן סבתו שליט"א הקשה מהגמ' ע"ז (עב). דאיתא התם: "ההוא גברא דאמר ליה לחבריה אי מזביננא לה להא ארעא, מזביננא לך במאה זוזי. אזל זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין. אמר רב כהנא קנה קמא. מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד, האי זוזי אנסוהו" ופירש"י: "זה שנתן לו מאה ועשרין אנוס למכרה, וכל כמה דלא יהבו ליה כולי האי לא הוה בדעתיה לזבונה, ואיהו אי מזביננא ליה בשוייה קאמר ליה, והא לא זבנה מדעתיה אלא בעל כורחיה" ומשמע לכאן שתוספת דמים היא אונס. ולענ"ד אין משם ראייה, דודאי רוב בני"א שמחים ומרוצים באונס שכזה, ולא שייך בכה"ג איסור לא תחמוד. ומה שנקרא שם אונס, היינו שהיה אנוס למכור לשני ולא לראשון. אבל ודאי שאין שלא נאנס המוכר למכור בניגוד לרצונו. וכ"ש לפי דברי הרמב"ן שם שכי' "נראה לי דמדמי ליה לאונס, לומר דכי היכי דאי אתניס לזבונה לאיניש אחרינא זבנה לא קנה קמא דאונסא לא מסיק איניש אדעתיה עד דמקבל עליה בפירוש כל אונסא דמתיליד בה, הכי נמי האי דזבנה במאה לא אסיק אדעתיה דמצי לזבונה לאיניש אחרינא במאה ועשרין". והעתיקו דבריו הרשב"א והר"ן בחידושיהם שם. ומבואר דס"ל דלא היה שם זכר אונס, אלא דדמי לאונס לענין שלא העלה דבר זה על דעתו.

עוד הקשה מדברי הרמב"ם (הל' גזילה א, יא) שכי': "התאוה מביאה לידי חימוד והחימוד מביא לידי גזל, שאם לא רצו הבעלים למכור אע"פ שהרבה להם בדמים והפציר ברעים יבא לידי גזל" ומדהשווה בין ריבוי דמים להפצרת רעים, משמע ששניהם אסורים. וכן ראיתי שהבין בקובץ תורת האדם לאדם (ח"ג עמ' 109). וגם משם אין לענ"ד ראייה כלל, שלא בא הרמב"ם אלא לומר שאם למרות שעשה הלוקח כל מה שיכול כדי להוציא את החפץ מחבירו, יסרב חבירו, עלול לבוא לידי גזל. אך לא בא לומר שכל מה שעשה, באיסור עשה. והראיה ממ"ש בהל' ט: "והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים", ומלשונו זו מוכח שהפצרה והכבדה אסורים, וריבוי דמים לא. אלא שהצד השווה שבהם שכולם מועילים לשכנע המוכר למכור, ומשו"ה כתבם בהל' יא. ומ"מ יש אופנים בהם נאסר להפציר ע"י העלאת המחיר, וכמבואר לקמן.

כאשר משכנע את חברו למכור מחמת סיבות צדדיות שאין למוכר רווח בהם.²¹ וחלק שם על הגר"י קנייבסקי ("הסטייפלר") זצ"ל, שכתב בספרו ברכת פרץ (פרשת יתרו) שיש בזה משום לא תחמוד.

ועתה נביא כמה מדברי האחרונים שיש ללמוד מדבריהם לכאורה להיפך.

בספר חרדים (ריש פרק כא) כתב: "וכשישתדל ליקח הקרקע או המטלטלין מחברו שלא היה בדעתו למכרן אלא שהפציר עליו או הרבה עליו רעים או הרבה לו דמים עד שלקחו אז עבר על לא תחמוד".

והפרישה (סימן שנט סעי' י) בביאור גירסת הטור "וכיוצא בהם משאר דברים שאי אפשר לו לקנותו" כתב: "בדברים שקשה לאדם המוכר להיות זולתן ואי אפשר למוכרן כי אם בקושי, ומ"מ הוא אפשר לקנותו במפייס אותו בריצוי כסף טובא, שהרי מסיק וכתב דעובר בלא תחמוד כשקנאן". ובפשטות משמע שעובר גם כאשר מרצה בכסף.

והפלא יועץ (ערך חמדה) כתב: "וכל המשתדל ליטול חפץ של חברו בחנם או ברצי כסף עובר על לא תחמוד".

והערך השלחן (סי' שנט סעי' יג) כתב: "יזהר אדם מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה".

ומכל אלו משמע בפשטות שאף אם משכנע את המוכר להתרצות ע"י תוספת דמים, אסור. וכן ראיתי לכמה פוסקים ומחברים שנקטו כך בדעתם.

אמנם לענ"ד, אמנם מאחר שמדברי הרמב"ם ומדברי רבנו יונה משמע להיפך, שכל שיש רצון אמיתי של המוכר למכור, לא עובר הלוקח.²² והרמב"ם ורבנו יונה הם המחמירים

21. אמנם בתחלת דבריו כי שם שפשוט שזה מותר, שכן כך דרך המסחר, ולא יתכן לאסור בכה"ג. ובעניי לא הבנתי מה טענה היא זו, שהרי לצערנו הרבה מדרכי המסחר המצויות כיום אינן לפי התורה.

22. ואף שיש שצידדו לומר שאף שמצד המוכר אין שום מניעה, בכל אופן עובר החומד בעצם חמדתו לדבר, ואין הדבר תלוי כלל במוכר. ואף סברתי מתחילה לומר כן מכמה סיבות. מ"מ מאחר ורוב הראשונים הבינו בפשטות שלא עובר בלא תחמוד אלא כשנעשה הדבר בניגוד לרצון המוכר, מסתבר שגם דעת הרמב"ם ורבנו יונה כן, אלא שסברו שדי בחוסר רצון קל של המוכר כדי לעבור. ובפרט שכן משמע מדבריהם. שכן לשון הרמב"ם בספר המצוות שכתב: "אחר שקנה הדבר שיהיה לחבירו **ולא היה רצונו למכרו**" הא אם באמת רצה למכרו לבסוף, אינו עובר. ורבנו יונה כי מפורש יותר: "**ולא יש את נפשו למכרו** וכי אסור לפצור בו, **כי זה כמו הכרח ואונס**". ומשמע שאם מסכים באמת ובתמים, ואין צד אונס בהסכמתו, לא עובר המפציר.

ומסוף דברי רבנו יונה יש הוכחה ניצחת שהדבר תלוי רק ברצון המוכר, ולא תלוי כלל בעצמת חמדת החומד, שכתב: "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה, אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו". ומשמע שאותו חומד שהיה אסור לו לבקש כאשר יודע שאין רצון הבעלים לתת, מותר לו לבקש כאשר יודע שנותן בנפש חפצה, אף שחמדתו בעינה עומדת. ודברי רבנו יונה הללו הובאו בהגהות הסמ"ק לרבנו פרץ (מצוה יט) ובארחות חיים לר"א מלוניל (דין החומד). ותו לא מידי.

ביותר מבין הראשונים בדין לא תחמוד, א"כ לא מסתבר שיחלקו עליהם האחרונים ויחמירו עוד יותר, ללא מקור מפורש. ולכן מוטב לנו לדחוק או לבאר דברי האחרונים הנ"ל באופן שלא יקשה עליהם מדברי הרמב"ם ורבנו יונה. ונבאר בדברי ספר חרדים, דמיירי דווקא שהקונה יודע במוכר זה שנפשו עדינה, וכשרואה שחברו מוסיף בדמי המקח וחושק מאוד בחפץ, מסכים למכור אף שאין ליבו שלם במכירה ואין בסכום זה כדי ליישב דעתו באמת.²³ א"נ בחפץ שבאמת אינו מוכן למכרו בכל סכום שהוא, כגון חפץ בעל ערך רגשי וכיו"ב. ודברי הפרישה נעמיד דמיירי שמפייס אותו בהפצרות ומוסיף ריצוי כסף טובא. ודברי הפלא יועץ פשוטים לענ"ד דמיירי במי שמשתדל, דהיינו מפציר במוכר, למכור לו בסכום גבוה, ולשונו דומה ללשון הרמב"ם בספר המצוות שהבאנו לעיל (בפרק "איזו" הפעלת לחץ" נאסרה"). אמנם דברי הערוה"ש איני יודע לפרשם לעי"ע ועי' לעיל הע' 17.

לא תחמוד בבקשת מתנה

רוב ככל הפוסקים שכתבו בדין לא תחמוד, הזכירו רק מכר. ויש לדון אם גם בבקשת מתנה עובר בלא תחמוד כאשר יודע שהנותן לא שלם בנתינתו.²⁴ ולענ"ד נראה פשוט שגם

23. ואמנם גם זה חידוש לומר שבכה"ג אסור, אך נראה לענ"ד שהוא פשוט, שכל שיודע שהמוכר היה מעדיף שלא למכור, ורק לגודל חשקו ותשוקתו של הקונה הסכים למכור שלא בלב שלם, עובר בלא תחמוד.

24. וראיתי בספר חכמת מנוח על הש"ס (ב"מ כב.) דעל מה דאיתא התם בגמ' שלא רצה מר זוטרא לאכול מפירות שנתן להם אריסו של מרי בר איסק, משום שרק משום כסיפותא אמר מרי בר איסק לאריסו "אמאי לא אייתית להו לרבנן מהנך שפירתא", שכי' וז"ל: "נ"ב מכאן מוכח בהדיא דמתנה שאדם נותן משום כסיפותא יש בה משום גזל ואסור לקבל, ועי' נאמר "יושנא מתנות יחיה". עכ"ל. ולענ"ד יש להעיר על דבריו.

כי הנה ודאי דאין בקבלת מתנה זו גזל ממש, שהרי קיי"ל (ב"ב מז.): שמי שאנסוהו למכור ומכר, המכר קיים. וכן נפסק להל' בטוש"ע סי' רה. ומוכח שאין בזה משום גזל, דא"כ, לא היה המקח קיים. וכ"ש בנותן מחמת בושה, שמעצמו נותן ואיש לא אנסו, שאין בזה משום גזל. ועי' דאין בזה אלא אבק גזל לכל היותר, דומיא דסעודה שאינה מספקת לבעליה שפסקו הרי"ף (יומא ו. מדפי הרי"ף) והרמב"ם (הל' תשובה פרק ד הל' ד) והרא"ש (יומא פרק ח סי' ח) שאסור ליהנות ממנה, וכי הרמב"ם שיש בזה אבק גזל. ואי נימא דגם החכמת מנוח לא התכוון אלא לאבק גזל, א"כ ליכא ראייה מהגמ' הנ"ל, שהרי שם הוי גזל גמור, כדמוכח מהגמ' קדושין (נב.): ע"ש. וה"ט, דיש חילוק בין מתנה שנותן אדם מעצמו מחמת בושה שאין בה אלא אבק גזל, לבין מתנה שנתן מישהו משלו והוא נאלץ להסכים מחמת בושה, שאז ודאי אינו רוצה כלל בנתינה זו והוי גזל גמור.

ולכאורה קשה גם מה שהביא ע"ז הפס' "יושנא מתנות יחיה", שהרי פסוק זה לא מיירי בדין גזל כלל. ויישב בזה ידידי הרב אלחנן סבתו דכוונתו לומר שהנוהר מכל מתנה, ינצל גם ממתנה שאולי ניתנה מחמת כסופא, ובה ינצל מאבק גזל, וחי בהם. והוסיף שכן איתא בספר חסידים (סי' שטז) שכתב: יש דברים שאינן גזל והם חמורים מגזל. כגון אם בא אורח לאדם, אפי' צדיק ועשיר, אבל הוא צר עין ובוש לגרשו מביתו או מפרנסו ואוכל משלו. או בבית עני שאין סיפוק בידו ובוש לומר שאין לו, זה גזל גמור בדין שמים. הרי ריבית שאדם נותן מרצונו אעפ"כ אסרה תורה, וכ"ש זה, וזה שנאמר (משלי כ"ג ו') אל תלחם את לחם רע עין, ולכן שונא מתנות יחיה. עכ"ל. ודפח"ח.

במתנה עובר, דמה לי מוכר מחמת אי נעימות והפצרות הקונה, ומה לי נותן מחמת כך, סוף סוף אילצו המקבל למכור או לתת. וכן משמע לי מלשון הרמב"ם שכתב "אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה", ומשמע דלא מיבעיא כשלא נתן.²⁵ ורבנו יונה כתב בהדיא דעובר בבקשת מתנה, וזו לשונו: "והחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת". עכ"ל.²⁶ והעתיקו דבריו רבנו פרץ בהגהותיו לסמ"ק (מצוה יט), ור' אהרן מלוניל בספר ארחות חיים (דין החומד).

ומסתבר שמה שלא הזכירו הפוסקים בקשת מתנה בהדיא, משום דמי פתי יעלה על לבבו שיתרצה חברו לתת לו חפץ חשוב כלשהו במתנה בלי שום תמורה, ואורחא דמילתא שהחומד חפץ מציע לבעליו תמורתו בדרך כלשהי, ומשום הכי כתבו הפוסקים בענין זה,²⁷ ולא באו להוציא בקשת מתנה מלא תחמוד.

וכן ראיתי למרן החפץ חיים בסוף ספרו שמירת הלשון (בסוף חתימת הספר) שכתב שלכאורה יש בזה לאו דלא תחמוד. ובספר המצוות הקצר שלו (ל"ת מצוה מ) כתב כן בפשיטות, שחתן המפציר בחותנו להוסיף ולתת לו עובר בלאו דלא תחמוד.

וכן ראיתי להגאון הקדוש רבי אריה צבי פרומר ראש ישיבת חכמי לובלין בשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' ג אות ה) במכתבו לאדמו"ר מגור בעל האמרי אמת, שכי' כן בפשיטות דאם במכר עובר כ"ש שעובר במתנה. והוסיף דאף שרק רבנו יונה כתב כן, מ"מ במקום שלא נמצא חולק מפורש על איזה ראשון, תמיהני מאוד אם המצא תמצא איזה דבר שלא נפסק כמותו (וכ"ש שלא רק רבנו יונה כתב כן, כנ"ל).

אמנם דעת האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת (הוי"ד בשו"ת ארץ צבי הנ"ל) שבבקשת מתנה אינו עובר.²⁸ והחרה החזיק אחריו הגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג²⁹ שליט"א בקובץ בית אהרן

25. ויל"ד ד"אע"פ" קאי אדמים "רבים" והיינו אע"פ שנתן יותר מדמי החפץ, ומ"מ לא עובר אלא בקנין. אמנם לענ"ד דוחק לומר כן.

26. ובתחילה עלה בדעתי לומר שכן משמע מספר החינוך (מצוה לח) שכי': **ואפילו נתן הדמים לחבירו על החפץ עובר גם כן על לאו דלא תחמוד**, שאין לאו דלא תחמוד נתקן בנתינת הדמים כל זמן שדרך הכרח לקחו ממנו. עכ"ל. ומשמע דלא מיבעיא בלא נתינת דמים. אמנם נראה שדעת בעל החינוך שלא עובר בלא תחמוד אלא בגזל או חמס, וכשיטת הראב"ד וסיעתו, וכמ"ש לעיל (בפרק "מתי עובר על תחמוד" ובהערה 3). וא"כ כל שהתרצה המוכר או הנותן, ודאי דשרי.

27. ונראה גם שטעם זה נקט רבנו יונה ענין בקשת מתנה דוקא באדם נכבד, משום דיותר מצוי לתת מתנות לאדם נכבד מאשר לסתם אדם. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' מד אות ב) כי בזה טעם אחר, ע"ש.

28. ובדבריו שם כי דעת רבנו יונה היא דעת יחיד. אמנם כבר נתבאר שגם הר"פ בהגהות הסמ"ק וגם רבנו אהרן מלוניל בספר ארחות חיים העתיקו לשון רבנו יונה.

29. וע"ש שכי' דלרבנו יונה לא תחמוד הוא אפי' בדבר שאינו מסויים ולרמב"ם הוא דוקא בדבר מסויים, ועפ"ז בי' שנחלקו גם בבקשת מתנה בדבר שאינו מסויים. ולא זכיתי להבין מנין לו שנחלקו בדבר שאינו מסויים. ומ"מ יוצא לביאורו, דלכ"ע במה ששייך "לא תחמוד" אסור גם לבקש מתנה, אלא שנחלקו בגדרי לא תחמוד.

וישראל (ניסן אייר תשנ"ט, ועי' לעיל הע' 16). אלא שגם הוא לא התיר בקשת מתנה אלא כשמבקש חפץ סתם ולא חפץ מסויים, אך במבקש חפץ מסויים, כתב שגם דעת הרמב"ם והשו"ע לאסור.

לא תחמוד בשכירות

עוד יש לדון האם איסור "לא תחמוד" שייך גם בחומד שחברו ישכיר לו דבר מה. ונחלקו בשאלה זו רבותינו האחרונים.³⁰ ועיקר סברת האוסרים בזה היא, דכיוון דק"ל (ב"מ נו:): "שכירות מכירה ליומיה", א"כ מה לי לוקח מה לי שוכר.

אמנם לענ"ד מוכח מכמה מקורות דלא נאמר "לא תחמוד" אלא בלוקח במקח גמור ולא בשכירות. ואלו הם:

א. איתא במכילתא דרשב"י (פרק ה) בזה"ל: "יכול לא יאמר להוי עיני כעינו, להוי שערי כשערו? ת"ל: שורו וחמורו עבדו ואמתו ביתו ושדהו, מה אלו מיוחדין דברים שאפשר להן לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן, אף אין לי אלא דבר שאפשר לו לבוא תחת ידיך וחבירך חסירן". ומשמע מכאן דלא עובר בלא תחמוד אלא כאשר חברו חסר את אותו הדבר. וא"כ בשכירות, אף דהיא מכירה ליומה, מ"מ אין חברו חסירן, שהרי שם הבעלים על החפץ גם בעוד החפץ מושכר.

ב. הרמב"ם בספר המצוות (סימן רסו) כתב: "עבר על לא תחמוד גם כן אחר שקנה הדבר שיהיה לחברו ולא היה רצונו למכרו אבל הכביד עליו והערים עד שלקחו ויהיה שלו". מוכח מלשון זו דלא עובר אלא כאשר החפץ הנחמד נהיה שלו ממש. דאל"כ היה לרמב"ם להשמיט תיבות "ויהיה שלו".³¹

ג. איתא בנדרים (לח:): "אמר רבא גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר במשה, דאילו במשה רבינו כתיב: לא חמור אחד מהם נשאתי, דאפי' בשכר, ואילו גבי שמואל אפי' ברצון לא שכרו, דכתיב: ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו וגו'".³² ופירשו שם התוס' והר"ן דמה ששמואל לא לקח מהעם אף ברצון, היינו משום שחשש שמא באמת אינם רוצים אלא שבושים מלסרב. ומבואר דמשה רבנו לא החמיר בזה. וכיוון דק"ל כדברי רבנו יונה שאסור לאדם נכבד לבקש ממי שאולי יבוש לסרב לו, לכאורה

30. עי' בשד"ח (מערכת ה' כלל קל ד"ה וחי'דש) שהביא בזה דיעות לכאן ולכאן, וכי' שדעת הרב נדיב לב (ח"ב חו"מ סי' כ) שאין לא תחמוד בשכירות, ושכן הסכים מהר"ר מרדכי לוריא בהגהותיו לשו"ת הרשב"א (ח"ז סי' שפא) ושהרב מחנה חיים (ח"ב או"ח סי' לב) כי' שהיא מחי' מהרש"ד (ח"ב סי' קמט) והמשנה למלך (גזילה א, ט) וע"ש עוד. ודעת הגאון הרב אשר וייס שליט"א (בספר מנחת אשר דברים עמ' נח) דיש לא תחמוד בשכירות. ובקובץ תורת האדם לאדם (ח"ג עמ' 118) כי' שכן דעת הגאון ר' חיים קניבסקי.

31. אמנם עי' בתרגום הרב קאפח זצ"ל לספר המצוות, ושם הלשון "עד שהשיגו", ולפי"ז א"א לדייק כנ"ל. ומ"מ גם הלשון "השיגו" מלמדת על קנין גמור, ולא על שכירות בעלמא.

32. והפנה אותי לגמ' זו הרב אלחנן סבתו שליט"א.

קשה היאך עשה משה רבנו כן. וצ"ל כמו שכתבו המפרש והתוס' שם, דמיירי בשכירות. ויוצא לפ"ז דאין לא תחמוד בשכירות.³³

נמצינו למדים דלא תחמוד לא נאמר אלא כאשר לבסוף לקח את החפץ ונהיה החפץ שלו ממש, אבל אם רק שכרו, אינו עובר בלא תחמוד. ויתכן לומר שהסברה בזה, שכל שחומד שחברו ישכיר לו, אינו חומד את החפץ עצמו אלא את השימוש בחפץ, ולא הזהירה התורה אלא על חמדת חפצים ולא על חמדת שימוש.

ומ"מ מסתבר דאין להפציר בחברו ולהכביד עליו באופנים שונים שישכיר לו חפץ כלשהו, משום "ואהבת לרעך כמוך".

לא תתאוה

כתב הרמב"ם (שם ה' י'): "כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיוון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר בלא תעשה, שנאמר (דברים ה' י"ח) לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב בלבד". וכן פסק השי"ע בסי' שנט סעי' י.

ויש לברר גדרי התאוה האסורה.

לכאורה משמע שכל שמתאוה לחפץ חברו, עובר בלאו זה, ויש מקום להבין כן מדברי מפרשי התורה, כגון האבן עזרא (שמות כ, יג) ורבנו בחיי (שם) ועוד. אך מדברי הפוסקים לא משמע כן.

לא מיבעיא לשיטות הראשונים הסוברים ש"לא תתאוה" ו"לא תחמוד" הם אותו לאו, ולא עובר עליו אלא בלקיחת החפץ מחברו. שכן משמע דעת רש"י בפירושו לתורה (דברים ה, יח) וכ"כ הסמ"ג (לאוין קנח) בדעת רש"י. וכן דעת הסמ"ג גופיה, והסמ"ק (מצוה יט) והיראים (סי' קטו), אלא גם לשיטות הראשונים הסוברים שהם שני לאוין, ונביאם לקמן, מ"מ משמע יותר שלא עובר בתאוה גרידא. ונבאר הדברים.

במכילתא דרשב"י (שמות כ) איתא "לא תחמד ולהלך הוא אומר לא תתאוה בית רעך (דב' ה יז) לחייב על תאוה בפני עצמה ועל חמדה בפני עצמה".³⁴ ומכאן הוכיח בעל החינוך (מצוה תטז) שהם שני לאוין. וכן דעת הרמב"ם, וכן דעת רבנו בחיי על התורה (דברים שם) שכתב "לא תתאוה בית רעך. ובעשרת הדברות הראשונות כתיב (שמות כ, יז): "לא תחמד בית

33. ואין לומר דמיירי בחמור שהיו חייבים לתת לו מצד מלכותו כפירש"י בחומש (במדבר טז, טו), דמהגמי שם קודם לכן "לאפוקי ממאן דשקיל בלא אגרא" משמע שמדובר בחמור שלא היו חייבים לתת לו. אמנם יש לדחות ראיה זו. דדילמא התוס' והר"ן סוברים כראב"ד שאין לא תחמוד באומר "רוצה אני", וא"כ אפ"י במכר לא היה כאן לא תחמוד. ומ"מ סיוע מיהא איכא.

34. וע' בזה פרשת ואתחנן (רסא). דאיתא התם: "אמר ר' יוסי מאי ולא תתאוה כיון דכתיב ולא תחמוד דהא בהאי סג' א"ל (ר' אלעזר) זכאין אינון מארי קשוט חמידה חד דרגא, תאוה דרגא אחרא, חמידה דאי יכיל אזיל למיסב דיליה בגין ההיא חמידה דנקט אזיל למעבד עובדא, תאוה לאו הכי דהא אפילו דלא ינקוט אורחא למהך אבתריה והא אוקמוה חבריא". ומשמע ג"כ שהם שני לאוין.

רעד", כלומר לא תחמד בדמים, ולא תתאוה בלא דמים, כלומר שלא יתאוה ויחשוב זה בלבו, שהמחשבה הזו תביאנו שיקחנו בדמים, ונמצא עובר על לא תחמד". וכן משמע דעת הרמב"ן (דברים שם) ודעת בעלי התוס' בספר מושב זקנים (שמות כ, יד).³⁵

ועתה נביא לשון הראשונים הנ"ל,³⁶ וממנה נלמד אימתי עובר על לא תתאוה.

זו לשון ספר החינוך: "נמנענו לקבוע מחשבותינו להתאוות מה שביד אחד מאחינו בני ישראל, לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואף על פי שאין רצונו למוכרו". מלשונו מבואר שאינו עובר בלאו דלא תתאוה אלא **בשקובע** מחשבתו להתאוות חפצי חברו, הא בתאוה חולפת אינו עובר. (ומ"מ משמע שאם קובע מחשבתו, די בתאוה גרידא כדי לעבור. וראיתי למי שכתב שלדעת בעל החינוך אינו עובר אלא כשמחבל תחבולות כדי לקחת החפץ מיד חברו. ולענ"ד לא משמע כך, שהרי כתב בהדיא שאסור לקבוע מחשבתו **משום** שזה יביאהו לחבל תחבולות. ומשמע בהדיא שקביעות המחשבה אסורה. ומשמע גם שאף אם רק מחשב לקנותו, מ"מ אם יודע שאין רצון חברו למכרו, ואעפ"כ קובע מחשבתו, עובר בלאו זה).

לעומת זאת, הרמב"ן בפירושו לתורה כתב בזו הלשון: "וביאר כי יכנס בכלל חמדה אפילו התאוה, כי אם יתאוה לגזול מחברו דבר מכל אשר לו, ולא יוכל לעשות כן כי חברו תקיף ממנו, או שיש במקומו אימת מלכות, עובר בלאו הזה". מלשונו מבואר שאינו עובר אלא בתאוה לגזול. ואפי' תימא דלגזול לאו דווקא, וכמ"ש בהערה 2, מ"מ ודאי שלא עובר בתאוה כל שהיא.

פש גבן לשון הרמב"ם שהבאנו בתחילה: "כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר עבר בלא תעשה". והנה מלשונו יש מקום להבין שעובר בעצם התאוה. אמנם לענ"ד מדויק לשונו משמע שלא עובר אלא בתאוה לעשות מעשה חמדה. כי לכאורה היה לרמב"ם לכתוב 'כיוון שחשב בליבו לקנות דבר זה' אי נמי 'כיוון שהתאוה לדבר זה'. ומדכתב "כיוון שחשב בלבו **היאך** יקנה דבר זה", משמע שאינו עובר אלא כשמתכנן להכביד על חברו ולהפציר בו.³⁷ ושוב ראיתי בספר מושב זקנים לבעלי התוס' שהביא קושיית ר"ת מדוע הוסיף בדברות האחרונות "לא תתאוה" וכתב ע"ז: "וה"ר יוס' ב"ש תירץ דנמצא בספר הרמז"ל דבדברות האחרונות מוסיף חמדת הלב ואין תאוה אלא בלב, הרי אם גמר אדם לחברו להפציר בחברו, או ע"י תחנונים, או ע"י ריבוי רעים או ע"י

35. וזו לשונם: הקשה ר"ת למה כתיב במשנה תורה לא תתאוה וכאן כתיב לא תחמוד וכו', ותי' לא תחמוד לאינשי בלא דמי, ולא תתאוה אפי' בדמי. עכ"ל. ויש לפרשו כדברי רבנו בחיי הנ"ל רק בהיפוך הלאוין.

36. מלבד רבנו בחיי, שמשמע מלשונו בהדיא שעובר בעצם התאוה.

37. ואחרי כתיב הדברים מצאתי למרן הבא"ח בספר רב ברכות (מערכת ה' אות ב) שכי' וז"ל: "והנה התאוה היא כמו ענין החמדה באין הפרש, אלא שהתאוה היא בלב והחמדה הוא בפועל וכו' וכן המה מדוקדקים דברי הרמב"ם וכו' שכתב 'כיוון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר' וכו'. וקשה הו"ל להרמב"ם ז"ל לכתוב כך 'כיון שחשב בלבו לקנות דבר זה עבר בלא תעשה' ולמה כי היאך יקנה דבר זה, הרי מוכח מדבריו אלו דכוונתו לומר דהאיסור הוא במה שהוא חושב לקנות ע"י הכבדה והפצרות. עכ"ל. והוא כדברינו ממש בס"ד.

אימתו כדי שימכור לו חפצו שלא ברצונו, מיד עובר עליו בלא תתאוה, הוציא חמדתו בפיו עובר בלא תחמוד,³⁸ גזלו עובר משום לא תגזול". עכ"ל. ומשמע בהדיא שמבין ברמב"ם כנ"ל, שלא עובר בלא תתאוה אלא כשמתכנן להפציר ולהכביד. וכ"כ בהדיא בספר חרדים (פרק כא): "אבל על לאו דלא תתאוה, משגמר והסכים בלבו להשתדל בכל עז לקנותו ממנו, מיד עבר". ובשדי חמד (מערכת ה' כלל קל) הביא בסו"ד דברי ספר יהודה יעלה שכתב שפשוט שכן הכוונה בדברי הרמב"ם וכו', ושכ"כ בספר מקדש מלך והדרת מלך (על הזוהר, פרשת ואתחנן) ושכן כוונת הזוהר כאן (הובא לעיל הע' 34). וכן פסק מרן הבא"ח (ש"ר, כי תבא סע' יז).

לפני עור בלא תחמוד

יש לברר, האם המוכר חפץ לחברו לאחר הפצרות והכבדות, עובר בלפני עור, שאם לא היה מסכים למכור החפץ למפציר, היה נצול המפציר מאיסור לא תחמוד. ודנו בשאלה זו כמה וכמה אחרונים.³⁹

ולעני"ד נראה פשוט שלא שייך לומר שעובר המוכר על לפני עיוור. דממה נפשך, אם אכן מעוניין בלב שלם ונפש חפצה למכור את החפץ למפציר, א"כ לא עבר כאן המפציר בלא תחמוד.⁴⁰ ואם מחמת אי נעימות הסכים המוכר, ודאי שלא עובר בזה משום לפני עיוור, שהוא כמו אנוס לדבר וכדברי רבנו יונה. ומהיכי תיתי שיעבור משום לפני עיוור. הגע בעצמך, אם נכנס גנב לבית בעה"ב, וראהו בעה"ב ולא עשה כל שלא ידו כדי לסלק את הגנב, האם נאמר שעבר משום לפני עיוור, כי יכול היה למנוע מהגנב לגנוב? וכן עבד עברי שהעבידו רבו עבודת עבד שיש בה שפלות ועבר משום "לא תעבוד בו עבודת עבד", או שרדה בו בפרך ועבר משום "לא תרדה בו בפרך" האם נאמר שאם היה ביד העבד להמלט מעבודות אלו, עובר משום לפני עיוור? ופשוט לי הדבר שלא שייך בזה משום לפני עיוור.

והכלל בזה לעני"ד, שכל שהוא אנוס במידה מסויימת בדבר, ובעל העבירה פעל והביא עליו את האונס, לא שייך בזה לפני עיוור. ולא ראיתי בכל האחרונים שדנו בעניין זה שהזכירו

38. משמע כדברי ה"ה שיעקר לא תחמוד הוא ההפצרה וההכבדה, אלא שאינו עובר עד שיקח החפץ.

39. וביניהם: המנחת חינוך (מצוה לח אות ב), שו"ת שערי דעה (ח"א ס"י קמט), שו"ת בצל החכמה (סי' ט),

ספר לרעד כמוך (עמ' 62), שו"ת אדרת תפארת (ח"ד ס"י סג), ספר גן יצחק (פרק כט) ועוד.

40. וידעתי שיש שיתמהו עלי מנין לי לומר כן, דלכאוי כל שנעשה המכר בדרך של הפצרה והכבדה, יש כאן

משום לא תחמוד בין אם הסכים המוכר מחמת אי נעימות, ובין אם הסכים באמת ובתמים ורצה למכור את החפץ. אמנם כבר כתבתי לעיל (בענין "העלאת המחיר"), דלרוב הראשונים לא עובר אלא כשעשה בניגוד גמור לרצון הבעלים. וא"כ גם הרמב"ם ורבנו יונה הסוברים שאפ"י התרצה המוכר, עובר המפציר, מ"מ אין זה אלא כשלא התרצה באמת ורק מחמת אי נעימות הסכים. אך אם התרצה באמת והוא מעוניין בכך, א"כ אין בזה משום לא תחמוד (אלא שמציאות זו נדירה היא). ואף שראיתי להגאון בעל מנחת חינוך (מצוה לח ס"ק ב ד"ה עוד יש ליישב) שכי' שאפ"י התרצה המוכר עובר הלוקח, לעני"ד לא נראה כן. ואולי גם הוא לא דיבר אלא בהתרצה שלא בלב שלם.

סברא זו (מלבד בשו"ת אדרת תפארת ח"ד סי' סג שהזכיר מעין סברא זו לגבי לאו דלא תרדה בו בפרך, והאריך בזה בספרו ח"ג סי' ס, אך לא כתב כן גבי לא תחמוד).

ועוד יש לומר דאם איתא דשייך בזה לפני עיוור, א"כ אף החומד עובר בלפני עיוור, שהרי מחמת הפצרותיו ולחציו עבר המוכר על לפני עיוור. וזה חידוש שקשה לאומרו.

ומתחילה עלה בדעתי לומר עוד, שפטור המוכר כאשר לא יודע שיש על הקונה איסור לא תחמוד, שכיוון שהוא שוגג אינו עובר בלפני עור. אולם אחר העיון בזה מצאתי שאין זה פשוט, כי דבר זה נתון במחלוקת האחרונים,⁴¹ ויש הסוברים שאפי' כשהמכשיל שוגג, חייב משום לפני עיוור. ומ"מ בנ"ד פטור המוכר מהטעם הנ"ל.

לא תחמוד בגויים

בספר החינוך (מצוה תטז - לא תתאוה) כתב: "ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. גם כל בני העולם מחוייבין בה, לפי שהיא ענף למצות גזל שהיא אחת מן השבע מצוות שנצטוו עליהם כל בני העולם".⁴² ועיין במנחת חינוך (שם) שהעיר דהיינו דווקא בין הגויים עצמם, אך ישראל החומד מגוי, פשוט שלא עובר דהא "רעד" כתיב. ולא ראיתי בראשונים מי שכתב בהדיא לחלוק על בעל החינוך. אמנם בספר המצוות לרמב"ם (מצוה רסו) כתב: "שהזהירנו מהשים מחשבתנו לחמוד מה שיש לאחינו ולהתאוות בו". וכתב בשו"ת מחנה חיים (ב, או"ח לב) שמכאן מדויק שלא דלא תחמוד לא נאמר אלא בין ישראל לישראל בלבד. אלא שהוא דייק כן גם מספר החינוך (מצוה לה) שכתב ג"כ בלשון זו. ומכאן פירכא לדיוקו, שהרי בעל החינוך כתב בהדיא שמצוה זו נוהגת בכל בני העולם, וע"כ שמה שכתב שהזהירנו שלא לחמוד מאחינו, היינו כדברי בעל המנחת חינוך, שישראל אינם מצווים

41. ע' שד"ח מערכת הוי' כלל כו ס"ק יב שהאריך בזה, ודייק מדברי הרמב"ם בשני מקומות שגם בזה עובר על ל"ע. וכן נראה שהיא דעת הנובי"ק (אה"ע סי' פ אות ב, וע' בסי' הבא (אות ב) בדברי מחותנו הרב צבי הירש דמשמע שפוטר בזה). וע' בספר דברי שלום טוויל (שער חמישי סע' ה) שהאריך בזה.

42. וראוי להביא כאן את המשך דבריו, באשר יש בהם לימודים ויסודות חשובים: "ואל תטעה בני בזה החשבון של שבע מצוות בני נח הידוע והמוזכר בתלמוד (סנהדרין נו:), כי באמת שאותן שבע הן כעין כללות, אבל יש בהן פרטים הרבה. כמו שאתה מוצא שאיסור העריות נחשב להם דרך כלל למצוה אחת, ויש בה פרטים וכו', וכן ענין עבודה זרה כולו נחשב להם מצוה אחת, ויש בה כמה וכמה פרטים וכו'. וכמו כן נאמר, אחר שהזהירו בענין הגזל, שהזהירו גם כן בכל הרחקותיו. ואין כוונתי לומר שיהיו כמונו מוזהרין על זה בלאו, שהם לא נזהרו בפרטי הלאוין כמו ישראל, אבל נזהרו דרך כלל באותן שבעה, כאילו תאמר על דרך משל שהזהירם הכתוב איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו אל האם והאחות וכל השאר, וכמו כן בעבודה זרה גם כן דרך כלל, וכן בגזל כאילו נאמר להם אל תגזלו אבל תתרחקו ממנו בתכלית, ובכלל ההרחקה שלא לחמוד. אבל בישראל אין הענין כן, שרצה המקום לזכותם והרבה להן מצוות יותר מהן, וגם באותן שנצטווין אנחנו והם, זכינו אנחנו להיות ציווינו עליהן במצוות עשה ולאין נפרדים. וכל זה זכות וטובה לנפשנו, שכל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד". עכ"ל.

אלא על ישראל, אך לא בא להוציא גויים מלאו זה. וא"כ יש לומר כן גם בדעת הרמב"ם. וכן יש לומר בדעת כמה אחרונים שכתבו דליכא לא תחמוד בנכרי.⁴³

וראיתי למלבי"ם בפי' לתורה (שמות כ, יג - יד) שכתב: "וג' הראשונות, לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב - הם משבע מצוות בני נח, ולכן לא אמר 'רעך', אבל לא תענה ולא תחמוד אין נוהגים בבני נח, לכן אמר רעך". ואי אפשר לפרש כוונתו שדווקא בישראל מנכרי אינו נוהג, אך נוהג בנכרים עצמם, שהרי כתב שאינה נוהגת כלל בנכרים בניגוד ללא תרצח וכו'. ולא זכר שר מדברי בעל החינוך דנוהג גם בנכרים.

פסקי הלכות

- א. אסור לחמוד חפץ חברו, והיינו להפציר בו או להכביד עליו בדרכים שונות שימכור לו חפץ מחפציו. ומ"מ אינו עובר בלאו זה אלא כשלוקח החפץ מחברו.
- ב. אם משכנע את חברו באמצעות העלאת המחיר שמוכן לשלם, אין בזה משום לא תחמוד, משום שדרך בני אדם שרוצים למכור חפציהם תמורת סכום גבוה מספיק עבורם. אמנם נראה שאם יודע בחברו שיתרצה למכור מחמת אי נעימות, בראותו תשוקתו לחפץ, ולא משום שבאמת רוצה למכור במחיר שמציע, או שהוא חפץ בעל ערך רגשי וכיו"ב שאין רצון חברו למכרו בשום סכום, הרי זה אסור.
- ג. גם בבקשת מתנה מחברו עובר בלא תחמוד, אם מכביד עליו ומפציר בו לתת לו, ואפילו בבקשה בלבד כאשר יודע בחברו שיבוש להשיב פניו ריקם.
- ד. אם מבקש מחברו שישכיר לו דבר מה, לא עובר בלא תחמוד, אף אם מפציר ומכביד עליו בדרכים שונות. (אמנם מסתבר דאין לעשות כן מצד "ואהבת לרעך כמוך").
- ה. כל שאסור בלא תחמוד במעשה, אסור גם במחשבה משום "לא תתאוה". אבל אם רק מעוניין לקנות חפץ חברו בדרך רגילה, ללא הפצרות והכבדות, אין בזה משום לא תתאוה.
- ו. אם נכנע המוכר להפצרות החומד ומכר או נתן לו מה שביקש, לא עבר על "לפני עור לא תתן מכשול".
- ז. גם גויים מוזהרים שלא לחמוד, כיוון שהוא סעיף ללא תגזול שמצווים בו. אמנם אין איסור לישראל לחמוד חפץ של גוי.

43. שכן כ' השד"ח (מערכת ה' כלל קל ד"ה ומצאתי) בשם ש"ע הרב (קוני אחרון סי' תמ הערה יא), ובשם הגאון חתן סופר (שער המקנה דף צב עמ' ג אות מו), ובעל המקנה (קוני אחרון סי' סח ס"ק ב). ולא כולם מצויים אצלי.